

ŠIAULIŲ APYGARDOS ADMINISTRACINIS TEISMAS

SPRENDIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2014 m. balandžio 28 d.

Šiauliai

Šiaulių apygardos administracinio teismo teisėjas Žanas Kubeckas, sekretoriaujant Palmirai Berberaušienei, nedalyvaujant pareiškėjui V. M., nedalyvaujant atsakovės Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovui, rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo administracinę bylą pagal pareiškėjo V. M. skundą atsakovei Lietuvos valstybei, atstovaujamai Šiaulių tardymo izoliatoriaus, dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Teismas, išnagrinėjęs pateiktą skundą,

n u s t a t ė:

Pareiškėjas V. M. (toliau – ir pareiškėjas) kreipėsi į teismą su skundu (b.l. 2-3) prašydamas priteisti iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau – ir Atsakovas, Šiaulių TI), 6330 LT neturtinę žalą. Pareiškėjas skunde nurodė, kad nuo 2013-03-25 iki 2013-06-18 buvo laikomas Šiaulių TI pažeidžiant teisės aktų reikalavimus. Kalinimo Šiaulių TI laikotarpiu, pareiškėjui teko mažiau, nei 3,6 kv.m. kameros ploto. Kameroje esantys baldai, sanitarinis mazgas, praustuvė užima apie 7,5 kv.m. gyvenamosios kameros ploto. Kameroje nebuvo įrengta taburetė kiekvienam asmeniui. Buvo tik dvi sėdimos vietos, susėdus prie stalo visiems kameroje esantiems asmenims, pareiškėjui neužtekėjo vietos, todėl jis būdavo nuvaromas valgyti prie lovos. Neturėjo galimybių normaliai judėti, pasivaikščiojimo kiemelyje nebuvo įrengta sporto inventoriaus, nepailginamas laikas būti gryname ore, nebuvo galimybių sportuoti. Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjui Šiaulių TI ilgą laiką buvo sudaryti nepatogumai, tyčia ir sąmoningai suvaržytos teisės nesistengiant pašalinti trūkumus, todėl tokie Šiaulių TI darbuotojų veiksmai prilyginami diskriminacijai dėl socialinės padėties. Pareiškėjas kreipėsi su skundais į Šiaulių TI administraciją, tačiau jo skundai nebuvo registruojami, todėl po keleto kreipimosi nebesikreipė.

Atsakovas Lietuvos valstybė, atstovaujama Šiaulių TI, atsiliepime (b.l. 79-84), nurodė, kad su skundu nesutinka, prašo skundą atmesti kaip nepagrįstą. Atsiliepime nurodė, kad Lietuvos higienos norma HN 76:1999, nustatiusi, kad kameroje tipo patalpoje ploto vienam žmogui norma – ne mažiau kaip 5 kv.m. (6.15 p.), Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr.V-241 (įsigaliojo nuo 2010 m. balandžio 11 d.) buvo pripažinta netekusi galios. Minėtu įsakymu buvo patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, kuri nustato tik laisvės atėmimo vietų įrengimo reikalavimus. Lietuvos higienos normai HN 76:1999 netekus galios ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriuje norma buvo nustatyta Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“

(įsigaliojo nuo 2010 m. gegužės 14 d.). Įsakymo Nr. V-124 1.3 punktas nustatė, kad iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009-2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr.1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m. Pažymi, kad teisinis reglamentavimas nenustato tam tikrų baldų ar įrenginių užimamo ploto įtakos skaičiuojant kameros plotą, todėl galima preziumuoti, kad skaičiuojant vienam asmeniui tenkanti kameros plotą visas kameros plotas dalijamas iš kameroje laikomų asmenų skaičiaus.

Kaip matyti iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus 2014-02-10 pažymos Nr. 69/06-618 „Dėl V. M. laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje“, pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių pirmą kartą etapuotas 2013-03-25 ir įstaigoje laikytas iki 2013-06-18. Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje buvo laikomas: kameroje Nr. 65 nuo 2013-03-25 iki 2013-05-20 ir laikotarpiu nuo 2013-05-30 iki 2013-05-21 su dar 5-7 asmenų ir vienam asmeniui teko nuo 2,82 kv.m. iki 3,76 kv.m., kameroje Nr. 97 – 2013-05-20 su dar 4 asmenimis ir vienam asmeniui teko 3,8 kv.m., kameroje Nr. 8 – nuo 2013-05-21 iki 2013-05-22 su dar 2-3 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 4,18 kv.m. iki 5,57 kv.m., kameroje Nr. 78 – nuo 2013-05-22 iki 2013-06-18 su dar 1-3 asmenų ir vienam asmeniui teko nuo 1,61 kv.m. iki 3,22 kv.m. Atsakovas atkreipia dėmesį į asmenų laikymo kardomojo kalnimo įstaigose specifika: toje pačioje kameroje laikomų asmenų skaičius per tą pačią parą nėra pastovus (dalis kviečiama pas ikiteisminio tyrimo pareigūnus, etapuojama į teismus, areštines, pataisos namus ir atitinkamą laiką nebūna kameroje). Kaip pažymėjo Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2012 m. liepos 9 d. sprendime administracinėje byloje Nr. A-146-1527/2012, ši aplinkybė (kintantis asmenų skaičius kameroje) turi įtakos vienam asmeniui tenkančios ploto normos kameroje kaitai, nes daliai asmenų išvykus likusiems kameroje asmenims tenka daugiau kameros bendrojo ploto. Todėl net mažiausio ploto kameroje, keičiantis kalnčių asmenų skaičiui paros eigoje, plotas, tenkantis vienam asmeniui, kinta nuo mažesnio už nustatytą iki viršijančio normą.

Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje per laikotarpį nuo 2013-03-25 iki 2013-06-18 iš viso buvo laikomas 85 dienas. Pasivaikščiojimo laiku (1 val. per dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosiirtyje metu asmenys nebūna gyvenamojoje kameroje. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas.

Pareiškėjo laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpiu nuo 2013-03-25 iki 2013-06-18 nebuvo atlikta Visuomenės sveikatos centro patikrinimų, kurie tiesiogiai atspindėtų realią vienos ar kitos kameros atitikimo higienos reikalavimams, kuriose patikrinimo metu buvo kalnamas pareiškėjas, būklę.

Kameroje Nr. 65 Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimas buvo atliktas 2013-03-14 (išvados surašytos 2014-03-18 patikrinimo akte Nr. 48). Nustatyta, kad kameroje tualetas nuo gyvenamosios patalpos atskirtas presuoto kartono plokšte ir medžiaginėmis užuolaidomis. Nustatyti neesminiai oro temperatūros ir dirbtinės apšvietos pažeidimai. Kameroje Nr. 78 Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimas buvo atliktas 2013-04-08 (išvados surašytos 2014-04-10 patikrinimo akte Nr. EP-89). Patalpa išvalyta, pelėsio nėra, sanitarinis mazgas iš vienos pusės atitvertas presuoto kartono plokšte, neesminis gyvenamųjų patalpų dirbtinės apšvietos pažeidimas. Iš 2013-07-10 Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimo (išvados surašytos 2013-07-12 patikrinimo akte NR. EP-229) matyti, kad kameroje Nr. 78 atliktas einamasis remontas.

Šiaulių tardymo izoliatoriaus Ūkio skyriaus 2014-02-18 pažymoje Nr. 62/08-29 „Apie gyvenamųjų kamerų įrengimą“ yra nurodyta, kad Šiaulių tardymo izoliatoriaus korpuse gyvenamosios kameros įrengtos vadovaujantis Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių, patvirtintų Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m.

liepos 10 d. įsakymu „Dėl Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploataavimo taisyklių patvirtinimo“ Nr. V-176 ir Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ reikalavimais. Kamerose yra teisės aktuose nurodytas turintis būti inventorius, todėl pareiškėjo prieštaravimai dėl to, kad kamerose nėra tam tikro inventoriaus, nėra pagrįsti ir neturi jokio teisinio pagrindo.

Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-176 patvirtintų Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploataavimo taisyklių 13 punkte nustatyta, kad gyvenimo ir buities sąlygos kamerose turi atitikti Lietuvos Respublikos higienos normas. Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploataavimo taisyklių 2 punktas nustato: Taisyklės taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 2 punktas įtvirtina analogiško pobūdžio nuostatą: veikiančioms laisvės atėmimo vietoms taikomi tik tie šios higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Šiaulių tardymo izoliatorius pastatytas ir įrengtas iki Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploataavimo taisyklių patvirtinimo“ ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymo „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ įsigaliojimo, todėl nagrinėjamu atveju, analizuojant pareiškėjo laikymo įstaigoje sąlygas, taikytinos tik tos Taisyklių nuostatos ir tie Higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais.

Atsakovas pabrėžia, kad įstaiga veikia 1911 m. pastatytame pastate nuolatinio perpildymo sąlygomis. Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracija dėl objektyvių priežasčių ne visuomet turi galimybę užtikrinti vienam asmeniui 3,6 kv.m. ploto, bet tokia situacija nėra pastovi ir priklauso ne nuo institucijos kompetencijai priklausančių veiksmų atlikimo ar neatlikimo, įstaiga negali daryti įtakos suimtųjų (nuteistųjų) skaičiui ir nėra atsakinga už nustatyto kalinamųjų asmenų skaičiaus reikalavimo viršijimą. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas.

Suimtųjų teisė kasdien ne mažiau kaip vieną valandą pasivaikščioti gryname ore įtvirtinta Suėmimo vykdymo įstatymo 29 straipsnyje. Šiaulių tardymo izoliatoriuje pasivaikščiojimo tvarka vykdoma vadovaujantis taip pat ir Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriaus 2010-08-16 įsakymu Nr. 1/01-186 „Dėl pasivaikščiojimo gryname ore trukmės nustatymo suimtiesiems ir nuteistiesiems“. Šio įsakymo 1.2. punkte numatyta, kad nepilnamečiams, nėščioms moterims ir ligoniams pagal gydytojų išvadą nustatyti du vienos valandos trukmės pasivaikščiojimai per dieną. Pareiškėjo pretenzijos, kad pareigūnai nesiima priemonių ilginti pasivaikščiojimo gryname ore trukmės neturi jokio teisinio pagrindo, nes Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnai savo tarnyboje vadovaujasi galiojančiais teisės aktais ir savo nuožiūra ilginti pasivaikščiojimo laiko gryname ore trukmės neturi jokio pagrindo.

Atsakovas niekaip neišskyrė pareiškėjo iš kitų įstaigoje laikomų asmenų ir jam tyčia nesudarė blogesnių laikymo sąlygų, netaikė kokių nors įstatymo nenumatytų apribojimų.

Suėmimo vykdymo įstatymo 42 straipsnis reglamentuoja, kad socialinį darbą su suimtaisiais ir jų užimtumą organizuoja tardymo izoliatorių administracija. Pagrindinės užimtumo formos yra šios: 1) socialinis ir teisinis švietimas; 2) suimtųjų socialinių ir dvasinių poreikių tenkinimas; 3) pagalba sprendžiant suimtųjų problemas; 4) kultūros, sporto ir kiti renginiai.

Viena iš pagrindinių užimtumo formų yra kultūros, sporto ir kiti renginiai. Renginiai, skirti suimtujų užimtumui prasminga veikla ir mikroklimato gerinimui, yra įtraukiami į įstaigos pusmečių bei Socialinės reabilitacijos skyriaus ketvirčių planus. Informacija apie vykdomus suimtujų fizinio aktyvumo skatinimo renginius yra išskabinama kameroje. Visi suimtieji, norintys dalyvauti šiuose renginiuose kreipiasi į būrio viršininką, kuris supažindina su renginio nuostatais bei kita informacija.

Taip patsuimtųjų savišvietai organizuoti Šiaulių tardymo izoliatoriuje veikia biblioteka, suimtieji gali skaityti literatūrą ir periodinę spaudą. Vadovaujantis Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių 96 punktu, suaugusiems suimtiesiems sąlygos sportuoti ir mankštintis sudaromos pagal galimybes.

Atsakovas pateikia Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2011-03-31 įsakymą Nr. 1/01-88 „Dėl suimtujų ir nuteistųjų laisvalaikio užimtumo programos patvirtinimo“, Šiaulių tardymo izoliatoriaus Socialinės reabilitacijos skyriaus 2013 metu I ketvirčio darbo plano ataskaitą Nr. 20/01-1155 bei Šiaulių tardymo izoliatoriaus Socialinės reabilitacijos skyriaus 2013 metų II ketvirčio darbo plano ataskaitą Nr. 20/01-2072, iš kurių matyti, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje vykdomos įvairios programos: intelektualinis ugdymas, suimtujų savišvieta, religinių apeigų atlikimas, individualios kūrybinės veiklos skatinimas, psichologinė terapija, fizinis lavinimas bei organizuojami įvairūs renginiai, paskaitos ir varžybos. Pažymėtina, kad užimtumo renginiai nėra priverstiniai, suimtieji (nuteistieji) įsitraukia į jų dalyvavimą pagal pageidavimą. Pareiškėjo skundo argumentai dėl užimtumo neorganizavimo jam buvus įstaigoje, nepagrįsti. Atsakovas pabrėžia, kad laikotarpiu nuo 2013-03-25 iki 2013-06-18 vyko nemažai renginių, galimybės juose dalyvauti yra sudarytos kiekvienam kalinamajam, tačiau duomenų, kad pareiškėjas būtų išreiškęs norą kur nors dalyvauti, nėra.

Pareiškėjas skunde nenurodo jokių išgyvenimų, objektyviai pagrįstų nusiskundimų, kurie leistų nustatyti buvus neigiamą poveikį, sąlygojusį neturtinės žalos atsiradimą. Kaip matyti iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Socialinės reabilitacijos skyriaus 2014-02-07 pažymos Nr. 61/04-174 „Dėl V. M.“, pareiškėjas jo laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpiu su jokias prašymais ar skundais į įstaigos direktorių nesikreipė. Pareiškėjo nusiskundimai dėl nepatogumų, suvaržymų nesusieti su jokiais konkrečiais laike apibrėžtais galimai neteisėtais atsakovo veiksmais, be to, šių išgyvenimų kilmė negali būti sutapatinama vien tik su kalinimu įstaigoje. Esant abstrakčiam pareiškimui apie teisių pažeidimą, negalima teigti, kad asmens teisės iš tikrųjų buvo pažeistos. Kreipiantis dėl žalos atlyginimo, žalos padarymo faktą turi įrodyti žalos atlyginimo prašantis asmuo. Vien tik statistiniai duomenys apie kameroje laikytų asmenų skaičių nėra pakankamas pagrindas konstatuoti Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtus veiksmus Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.271 straipsnio prasme. Turtinė žala turi būti tikra, konkreči, įrodyta ir kiekybiškai įvertinta, pareiga įrodyti, kad tam tikra žala patirta, tenka pareiškėjui, pareiškėjas taip pat privalo pagrįsti ir įrodyti priežastinį ryšį tarp jo nurodomos žalos ir neteisėtų veiksmų (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-669/2011; kt.). Kaip matyti iš V. M. Asmens sveikatos istorijos Nr. 403 išrašų, pareiškėjas, būdamas Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpiu nuo 2013-03-25 iki 2013-06-18, į medikus kreipėsi keletą kartų. Nusiskundimai buvo bendro pobūdžio – galvos skausmas ir svaigimas, danties skausmas, kurie atsirado nebūtinai dėl kalinimo Šiaulių tardymo izoliatoriuje. Pareiškėjas nepateikia jokių duomenų, kurie leistų konstatuoti patirtą neturtinę žalą, kurią būtų galima susieti su asmens laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje sąlygomis. Tai leidžia daryti išvadą, kad pareiškėjo teiginiai apie patirtą neturtinę žalą yra nepagrįsti.

Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime, be kita ko, konstatavo, kad asmeniui teisė į žalos, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimą atsiranda *tik tada*, kai įstatymų nustatyta tvarka yra konstatuojama, kad valstybės institucijos, pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus ir kad žala asmeniui atsirado *būtent dėl tų* valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų. Atsižvelgiant į teismų praktikoje pabrėžiamus neturtinės žalos instituto taikymo aspektus, siekiant nustatyti pareiškėjo reikalavimo atlyginti neturtinę žalą pagrįstumą, turi būti

atsižvelgiama į konkrečias kalinimo sąlygas, turi būti įvertinti įrodymai, pagrindžiantys pareiškėjo patirtą neturtinę žalą, o ne prielaidos apie galimą teisių pažeidimą.

Pažymi, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.138 straipsnyje pateiktame nebaigtiniame sąraše įtvirtinta net keletas galimų asmens teisių gynimo būdų. To paties straipsnio 8 punkte numatyta, kad asmens teisės teismas gina ir kitais įstatymų numatytais būdais. Europos Žmogaus Teisių Teismas ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ne kartą pažymėjo, jog pažeidimo fakto pripažinimas taip pat yra asmens pažeistų teisių gynybos būdas, kuris yra pakankama ir teisinga satisfakcija už patirtą skriaudą. Neturtinė žala priteisiama konkrečiu atveju nustačius, kad teisės pažeidimo pripažinimo nepakanka pažeistai teisei apginti (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje M. v. Lietuva, pareiškimo Nr. 53161/1999; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-2/2008; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. balandžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-619/2008; kt.). Remiantis aukščiau paminėtomis aplinkybėmis bei tuo, kad įstaiga pagal galimybes siekė įgyvendinti galiojančius teisės aktus ir nebuvo neigiamo veikimo, nukreipto išimtinai prieš pareiškėją, nustačius, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą, būtų pagrindas nepriteisti pareiškėjui neturtinės žalos atlyginimo pinigais ir apsiriboti jo teisės į teisės aktuose nustatytas kalinimo sąlygas pažeidimo pripažinimu, kaip pakankama satisfakcija už jo teisių pažeidimą.

Pareiškėjo skundas tenkintinas iš dalies.

Nagrinėjamoje byloje pareiškėjas V. M. skundu kreipėsi į teismą, prašydamas priteisti jam neturtinės žalos atlyginimą. Neturtinę žalą pareiškėjas kildina iš esmės iš neteisėtų valdžios institucijos veiksmų neužtikrinant jam tinkamų kalinimo sąlygų Šiaulių tardymo izoliatoriuje.

CK 6.271 straipsnio 1 dalis nustato, kad žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. Šioje įstatymo normoje numatytos civilinės atsakomybės subjektas yra specialusis – viešas asmuo (valstybė arba savivaldybė). Šis atsakomybės subjekto ypatumas (viešas asmuo) lemia šioje įstatymo normoje numatytos civilinės atsakomybės taikymo ypatumus, kadangi valstybės civilinė atsakomybė atsiranda esant trimis sąlygoms (civilinė atsakomybė be kaltės): valstybės valdžios institucijų neteisėtiems veiksams (neveikimui), žalai ir priežastiniam ryšiui tarp valstybės valdžios institucijų neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. Todėl reikalavimas dėl žalos (tiek turtinės, tiek neturtinės), kuri kildinama iš valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo gali būti tenkinamas nustačius minėtų civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygų visumą. Nesant bent vienos iš šių sąlygų viešojo atsakomybė negalima.

Tam, kad būtų konstatuotas neteisėtumas CK 6.271 straipsnio prasme, reikia nustatyti, jog valdžios institucijos darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus privalėjo veikti, neįvykdė jiems teisės aktais priskirtų funkcijų arba nors ir vykdė šias funkcijas, tačiau veikė nepateisinamai aplaidžiai, pažeisdami bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Sprendžiant dėl atitinkamos valstybės valdžios institucijos (jos pareigūnų) veikos neteisėtumo (CK 6.271 straipsnio prasme), kiekvienu atveju yra būtina nustatyti, kokios konkrečios teisės normos, kurios reglamentuoja skundžiamos institucijos veiklą, buvo pažeistos, kaip būtent šie pažeidimai pasireiškė asmeniui, teigiančiam, kad jis dėl tokių veiksmų (neveikimo) patyrė žalą, taip pat tai, ar atitinkamos pasekmės (jei jos nustatomos) atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime, be kita ko, konstatavo, kad asmeniui teisė į žalą, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimą atsiranda tik tada, kai įstatymų nustatyta tvarka yra konstatuojama, kad valstybės institucijos, pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus ir kad žala asmeniui atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų.

Nagrinėjama atveju pareiškėjas skundu siekia, jog jam iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių TI, būtų priteistas 6330 LT neturtinės žalos atlyginimas laikotarpiu nuo 2013-03-25 iki 2013-06-18. Neturtinę žalą iš esmės grindžia tuo, kad laikymo sąlygos neatitiko įstatymuose numatytų reikalavimų, kameroje buvo laikoma daugiau asmenų, nei yra galima pagal galiojančius teisės aktų reikalavimus, kameroje nebuvo įrengta taburetė kiekvienam asmeniui, nebuvo galimybių normaliai judėti, pasivaikščiavimo kiemelyje nebuvo įrengta sporto inventoriaus, nepailginamas laikas būti gryname ore, nebuvo galimybių sportuoti.

Kadangi pareiškėjas neturtinę žalą kildina iš netinkamų kalnimo sąlygų, todėl nagrinėjamoje byloje aktualus Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnis, kuris nustato, kad niekas negali būti kankinamas, patirti nežmoniška ar žeminanti jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – ir EŽTT) yra pažymėjęs, kad Konvencijos 3 straipsnis įtvirtina vieną pagrindinių demokratinės valstybės vertybių, ji įtvirtina absoliutų kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimą, toks draudimas nepriklauso nuo aukos elgesio (žr., pvz., 2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimą *Mandic* ir *Jovic* prieš Slovėniją ir jame nurodytą teismo praktiką).

EŽTT savo jurisprudencijoje ne kartą yra išaiškinęs, kad Konvencija įpareigoja valstybę užtikrinti, kad asmens kalnimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalnimo būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalnimo susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Valstybė turi garantuoti, kad kalnami asmenys būtų laikomi sąlygomis, kurios užtikrina, kad jų orumas būtų gerbiamas, o bausmių vykdymo būdai ir metodai nesukelia šiems asmenims didesnių ir intensyvesnių išgyvenimų už tuos, kurie yra neišvengiami asmeniui būnant kalnami (žr. pvz., EŽTT 2000 m. spalio 26 d. sprendimą byloje *Kudla* prieš Lenkiją, 2001 m. liepos 24 d. sprendimą V. prieš Lietuvą). Pagal EŽTT suformuotą praktiką tam, kad netinkamas elgesys patektų į Konvencijos 3 straipsnio reguliavimo sritį, jis turi pasiekti minimalų žiaurumo lygį. Šio minimalaus žiaurumo lygio vertinimas yra reliatyvus; jis priklauso nuo visų bylos aplinkybių, tokių kaip elgesio trukmė, jo fizinis ir psichinis poveikis ir tam tikrais atvejais nukentėjusiojo lytis, amžius bei jo sveikatos būklė. Be to, sprendamas, ar elgesys pagal Konvencijos 3 straipsnį yra „žeminantis orumą“, teismas atsižvelgia į tai, ar jo tikslas yra pažeminti asmenį ir ar tai neigiamai paveikė asmenį su Konvencijos 3 straipsniu nesuderinamu būdu (žr., pvz., EŽTT 2001 m. balandžio 21 d. sprendimą byloje *Peers* prieš Graikiją).

Teismas atkreipia dėmesį ir į tai, kad EŽTT savo praktikoje yra ne kartą nurodęs, jog nepaprastai didelis kameros erdvės trūkumas yra labai reikšmingas faktorius sprendžiant, ar taikomos sulaikymo sąlygos buvo „žeminančios“ EŽTK 3 straipsnio požiūriu (žr., pvz., 2005 m. balandžio 7 d. sprendimą *Karalevičius* prieš Lietuvą; 2012 m. sausio 10 d. sprendimą *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją). EŽTT ne kartą yra nurodęs, kad tais atvejais, kai pareiškėjams teko mažiau negu trys kvadratiniai metrai grindų ploto, kameros perpildymas turi būti laikomas toks didelis, kad savaime pateisina EŽTK 3 straipsnio pažeidimą (žr., pvz., 2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimą *Mandic* ir *Jovic* prieš Slovėniją; 2012 m. sausio 10 d. sprendimą *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją).

Lietuvos Respublikos kardomojo kalnimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad tardymo izoliatoriaus administracija, užtikrindama suėmimo vykdymo tvarką ir tinkamas asmenų laikymo tardymo izoliatoriuose sąlygas, vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, šiuo ir kitais įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, kitais nacionaliniais ir Europos Sąjungos teisės aktais. Pagal Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3.1 punktą iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248 (Žin., 2009, Nr. 121-

5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m.

Byloje nustatyta, kad pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių buvo pristatytas 2013-03-25 ir periodiškai laikytas iki 2013-06-18 kameroje Nr. 65 (plotas 22,6 kv. m.), Nr. 97 (plotas 19,01 kv. m.), Nr. 8 (plotas 16,72 kv. m.), Nr. 78 (plotas 6,45 kv. m.). Iš byloje esančios pažymos (b.l. 9) matyti, kad pareiškėjas tam tikrais laikotarpiais galimai buvo laikomas kameroje ir nepažeidžiant nustatytos vienam asmeniui, esančiam laisvės atėmimo ir kardomojo kalinimo įstaigoje, kameros ploto normos tais atvejais, kai kartu su pareiškėju kameroje Nr.65 buvo laikoma iki 6 asmenų imtinai, bei kameroje Nr. 97 ir Nr. 8. Tuo atveju, kai kartu su pareiškėju kameroje Nr. 65 buvo 7 asmenys, o kameroje Nr. 78 buvo 2 asmenys, vienam asmeniui teko šiek tiek mažiau, nei nustatyta norma, bet ne mažiau nei 3 kv. m., o tais atvejais kai kartu su pareiškėju kameroje Nr. 65 buvo 8 asmenys, o kameroje Nr. 78 buvo 3 ir daugiau asmenų, vienam asmeniui teko mažiau, nei 3 kv.m. kameros ploto. Laikotarpiu nuo 2013-15-20 iki 2013-05-22 pareiškėjas buvo laikomas kameroje nepažeidžiant nustatytos vienam asmeniui, esančiam laisvės atėmimo ir kardomojo kalinimo įstaigoje, kameros ploto normos. Tačiau iš pateiktos pažymos tiksliai nustatyti kada ir kiek laiko kitais laikotarpiais pareiškėjas buvo laikomas kameroje nepažeidžiant nustatytos vienam asmeniui, kameros ploto normos, nėra galimybių. Konstatuotina, jog kalėjimo Šiaulių TI laikotarpiu nuo 2013-03-25 iki 2013-06-18 t.y. iki 83 dienų pareiškėjas periodiškai buvo laikomas sąlygomis, galimai pažeidžiančiomis teisės aktais nustatytą kameros plotą vienam asmeniui, t.y. vienam asmeniui, laikomam kameroje teko mažiau kaip 3,6 kv. m. ploto.Šiaulių TI administracija pažeidė pareiškėjo subjektinę teisę būti kalinamam kameroje, kurioje jam tektų ne mažiau nei 3,6 kv. m kameros ploto, t. y. neveikė taip, kaip pagal įstatymus ši institucija ar jos darbuotojai privalėjo veikti.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, jog asmuo, kuris yra kalinamas nepriimtinais sąlygomis, patiria neturtinę žalą, kaip ji yra apibrėžta CK 6.250 straipsnio 1 dalyje (pvz., administracinės bylos Nr. A¹⁴³-1966/2008, A⁵⁰²-734/2009). Ši aplinkybė taip pat konstatuota ir EŽTT praktikoje (pvz., 2008 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje Savenkovas prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 871/02). Taigi ta aplinkybė, jog asmuo tam tikrą laiko tarpą buvo laikomas nepriimtinais sąlygomis, nesilaikant teisės aktų reikalavimų, administracinių teismų praktikoje pripažįstama pagrindu neturtinei žalai atlyginti.

Pagal CK 6.250 straipsnio 1 dalį neturtinė žala – tai asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kt., teismo įvertinti pinigais. Neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymą, kaip ir atlyginimo teisinius pagrindus, lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Neturtinė žala atlyginama pažeidus vertybes, kurių įkainoti neįmanoma, ir pasireiškia neturtinio pobūdžio praradimais, kurie negali būti tiksliai apskaičiuojami piniginiu ekvivalentu. Priteisiant neturtinės žalos atlyginimą vadovaujama teisingo žalos atlyginimo koncepcija, besiremiančia įstatymo ar teismų praktikos suformuotais vertinamaisiais subjektyviais ir objektyviais kriterijais, leidžiančiais kuo teisingiau nustatyti ir atlyginti asmeniui padarytą žalą, atkurti pažeistų teisių pusiausvyrą ir suponuojančiais pareigą preciziškai įvertinti konkrečios situacijos aplinkybes. Neturtinės žalos prigimtis lemia tai, kad nėra galimybės šią žalą tiksliai apskaičiuoti, gražinti nukentėjusįjį į buvusią padėtį ar rasti tikslų piniginių tokios žalos ekvivalentą. Neturtinės žalos dydį nustato teismas, o ją patyręs asmuo turi pateikti teismui kuo daugiau ir kuo svarbesnių žalos dydžiui nustatyti reikšmingų kriterijų. Teismas pagal teisinius kriterijus nustato priteistiną neturtinės žalos dydį. Pareiškėjo prašoma atlyginti neturtinės žalos suma vertinama kaip nevaržanti teismo diskrecijos nustatyti neturtinės žalos dydį konkrečioje byloje ir yra tik viena reikšmingų bylų aplinkybių, į kurią teismas turi atsižvelgti. Kriterijai, į kuriuos turi atsižvelgti teismas, nustatyti įstatyme (CK 6.250 straipsnio 2 dalis). CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas nebaigtinis tokių kriterijų sąrašas: žalos pasekmės, žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turtinės žalos dydis bei kitos turinčios reikšmę bylų aplinkybės, taip pat sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijai.

Pažymėtina, kad neturtinės žalos dydį pagrindžiančių kriterijų sąrašas nebaigtinis, o kiekvienu konkrečiu atveju pažeidžiama skirtinga įstatymo saugoma teisinė vertybė ir neturtinė žala patiriama individualiai, tai teismas turėtų spręsti dėl materialios kompensacijos už patirtą neturtinę žalą dydžio, aiškindamasis ir vertindamas individualias bylai svarbias neturtinės žalos padarymo aplinkybes ir kitus faktus, reikšmingus nustatant tokio pobūdžio žalos dydį, atsižvelgdamas į įstatyme bei teismų praktikoje įtvirtintus ir teismo šiuo konkrečiu atveju reikšmingais pripažintus kriterijus. Neturtinės žalos atlyginimo teisinius pagrindus, dydžio nustatymą lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Sprendžiant dėl neturtinės žalos dydžio, atsižvelgtina ir į tokias reikšmingas bendro pobūdžio aplinkybes, kaip bendrą šalies ekonominę situaciją, pragyvenimo lygį bei bendruosius teisės principus.

Teismas atsižvelgia į tai, kad pareiškėjas iš 85 dienų praleistų Šiaulių TI, iki 83 dienų buvo kalinamas galimai pažeidžiant nustatytos vienam asmeniui, esančiam laisvės atėmimo ir kardomojo kalinimo įstaigoje, kameros ploto normos reikalavimus, pareiškėjo patirtus nepatogumus, kurių intensyvumas viršijo neišvengiamai kalinimui būdingus nepatogumus ir kurie žemina žmogiškąjį orumą, sukelia dvasines kančias, į kitus pirmiau minėtus teismų praktikoje įtvirtintus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, vadovaujantis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus, daro išvadą, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą (dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, pažeminimą), kuri negali būti kompensuojama vien tik pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu, o kalėdamas pas atsakovą aukščiau aptartomis sąlygomis, pareiškėjas patyrė pinigine išraiška apskaičiuotiną neturtinę žalą.

Iš pažymos (b.l. 10), Šiaulių TI direktoriaus įsakymo (b.l. 29), Suimtųjų ir nuteistųjų laisvalaikio užimtumo programos (b.l. 30-33), Šiaulių TI Socialinės reabilitacijos skyriaus ataskaitų (b.l. 34-57) matyti, kad Šiaulių TI yra organizuojamos sporto varžybos bei kitokios laisvalaikio užimtumo programos, nuteistieji ir suimtieji į krepšinio aikštelę ir teniso salę vedami pagal sudarytą grafiką, pareiškėjas dėl dalyvavimo sporto varžybose nesikreipė į būrio viršininką ir noro jose dalyvauti nepareiškė, todėl teismas atmeta pareiškėjo argumentus, kad jam nebuvo sudaryto sąlygos sportuoti. Kiti pareiškėjo nurodyti argumentai, t.y., kad atsakovas pažeidė pareiškėjo teises vesdamas pareiškėją pasivaikščioti ne ilgiau, kaip vienai valandai, ir šio laiko neprailgino, yra nepagrįsti.

Apskaičiuodamas neturtinės žalos dydį, t. y. įvertinęs pareiškėjo patirtus neigiamus dvasinius išgyvenimus pinigais, įvertindamas turimų įrodymų visetą, remdamasis teismų praktikoje taikytiniais neturtinės žalos vertinimo kriterijais (pvz., LVAT 2013 m. spalio 30 d. nutartyje Nr. A438-1194/2013 už 723 dienas priteista 2000 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. lapkričio 25 d. nutartyje Nr. A442-1860/2013 už 169 dienas priteista 550 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. gruodžio 30 d. nutartyje už 107 dienas priteista 500 Lt neturtinės žalos atlyginimui), pareiškėjo subjektinės teisės pažeidimo mastą ir trukmę, bei atsižvelgęs į Lietuvoje egzistuojančias ekonomines darbo užmokesčio bei pragyvenimo sąlygas (minimali mėnesinė alga bylai aktualių laikotarpiu buvo 1000 Lt; vidutinį darbo užmokestį), teismas laiko, kad pareiškėjui padarytos neturtinės žalos dydis gali būti įvertintas 250 Lt. Dėl šių priežasčių pareiškėjo reikalavimas priteisti jam 6330 Lt neturtinės žalos yra tenkinamas iš dalies.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85-87 str., 88str.1 d. 5 p. teismas,

n u s p r e n d ž i a:

Pareiškėjo V. M. skundą tenkinti iš dalies. Priteisti pareiškėjui V. M. iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, 250 Lt (du šimtus penkiasdešimt litų) neturtinei žalai atlyginti.

Sprendimas per 14 dienų nuo jo paskelbimo gali būti skundžiamas apeliacine tvarka Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui tiesiogiai arba per šį teismą.

Teisėjas Žanas Kubeckas

nuorašas tikras